

آینده پژوهی در سازمان های هزاره نوین

جواد پسندیده و حسن بختیاری مقدم

تابستان ۱۳۹۳

سرشناسه: پسندیده، جواد، ۱۳۶۱-

عنوان و نام پدیدآور: آینده‌پژوهی در سازمان‌های هزاره نوین / جواد پسندیده، حسن بختیاری مقدم
مشخصات نشر: تهران، دانشکده علوم و فنون فارابی، ۱۳۹۱

مشخصات ظاهری: ۱۰۰ ص

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۶۰۲۸-۷۴-۳

وضعیت فهرست‌نویسی: فیا

یادداشت: کتاب‌نامه: ص ۹۷

موضوع: آینده‌پژوهی

موضوع: قرن بیست و یکم - آینده‌نگری

موضوع: برنامه‌ریزی سازمانی - آینده‌نگری

شناسه افزوده: بختیاری مقدم، حسن، ۱۳۵۹-

شناسه افزوده: دانشکده علوم و فنون فارابی

رده‌بندی کنگره: ۱۳۹۱ ۱۹۵۸/۱۵۸ CB

رده‌بندی دیویی: ۰۳۷۲

شماره کتاب‌شناسی ملی: ۳۰۳۵۰۱۳

مدیر اجرایی: علی افضلی

ویراستار علمی: تیمور آقایی فیشانی

ویراستار ادبی: عقیل توسلی

امور رایانه‌ای: حسین حجت‌الاسلامی

طرح جلد: محمد عزیزی

نوبت چاپ: اول تابستان ۱۳۹۳

شمارگان: ۱۰۰۰ جلد

قیمت: ۵۰۰۰۰ ریال

چاپ و صحافی: دانشکده علوم و فنون فارابی

کلیه حقوق برای ناشر محفوظ است.

از تمامی استادان و اندیشمندان ارجمند تقاضا دارد نظرات اصلاحی خود را در مورد این اثر به نشانی تهران، صندوق پستی ۴۵۷۳-۱۹۳۹۵ (دانشکده علوم و فنون فارابی - معاونت پژوهش) ارسال فرمایند.

۷	 مقدمه
---	-------------

فصل اول: رویدادها و چالش‌های هزاره سوم

۱۳	 دانستنی‌هایی درباره هزاره سوم
۲۲	 ماهیت متفاوت هزاره سوم
۲۴	 تفکر، فن‌آوری و رقابت در هزاره سوم
۲۵	 هزاره سوم و کاهش نرخ موالید
۲۶	 مدیریت منابع انسانی در هزاره سوم

فصل دوم: تاریخچه و مفهوم‌شناسی آینده‌پژوهی

۲۹	 تاریخچه آینده‌پژوهی
۳۲	 مفهوم‌شناسی آینده‌پژوهی

فصل سوم: ضرورت و نقش آینده‌پژوهی در سازمان‌های هزاره سوم

۳۵	 اهمیت آینده‌پژوهی در سازمان
۴۰	 ضرورت آینده‌پژوهی و آینده‌نگاری در سازمان
۴۵	 اهداف آینده‌پژوهی در سازمان
۴۸	 نقش آینده‌پژوهی در فرایند آینده‌سازی در سازمان
۴۹	 آینده‌پژوهی و تفکر راهبردی در سازمان
۵۲	 رابطه آینده‌پژوهی و عملکرد مدیران در سازمان

فصل چهارم: روش‌های آینده‌پژوهی

۶۳	 کلیات
۶۷	 روش‌های کمی آینده‌پژوهی
۸۱	 روش‌های کیفی آینده‌پژوهی
۹۵	 سخن آخر
۹۷	 فهرست منابع

مقدمه

سپاس از آن خدایی است که ستایشگران به مدح او نرسند و شمارشگران نعمت‌هایش را شمارش و کوشندگان حقش را ادا نکنند. خدایی که صاحبان همت‌های بلند به کنه ذات او نرسند و هوش‌های غواص به او دست نیابند ... (خطبه یکم نهج البلاغه).

آینده و مسایل مربوط به آن سال‌هاست که موضوع تحقیق و تفکر بسیاری از اندیشمندان معاصر قرار گرفته و به‌طور کلی آینده‌نگری^۱ به‌معنای تبیین و پیش‌بینی روندهای آینده، جایگاه ویژه‌ای یافته است.

آینده برای انسان‌های امروز دیگر تداوم گذشته نیست؛ گسست‌های پی‌درپی و گسترده پیوند انسان معاصر را با گذشته‌اش بیش از پیش قطع کرده و او را در وضعیتی متفاوت از گذشته قرار داده است. به قول آل‌وین تافلر^۲: «حال مسافری را دارد که بدون آمادگی قبلی پا به سرزمینی می‌گذارد که از بن متفاوت است و او با گم‌گشتگی و تنهایی و انزوای تلخی که در درون احساس می‌کند، به ناچار باید راه و چاره امور را بیاموزد و خود را با آن انطباق دهد».

مهم‌ترین ویژگی‌های دهه اول هزاره سوم، سرعت غیر قابل کنترل تغییر و تحولات، انتقال سریع‌تر مفاهیم و اطلاعات، گسترش ارتباطات، تسلط روز افزون عامل دانش و دانایی، مشتری‌مداری، افزایش رقابت، تغییرهای سریع فن‌آورانه به ویژه شبکه‌ای شدن تولید و درنهایت حرکت سریع اقتصاد جهانی به‌سوی سراسری شدن و یکپارچگی است. سرعت زیاد تحولات تأثیرگذار بر سازمان‌ها، محیطی را به‌وجود آورده است که با تفکر سنتی و قرن بیستمی نمی‌توان به استقبال آینده رفت. زیرا همان مسافر ناگهانی فرا رسیده و از جهان قرن بیستمی جهانی به‌طور کامل متفاوت ساخته و سازمان‌ها را وادار به یافتن چاره برای فرار از گم‌گشتگی در آینده و مطالعه درباره آن

1.Providence

2.Alvin Toffler

به منظور بقا و حفظ شایستگی‌های رقابتی پایدار در محیط متغیر و متلاطم هزاره سومی می‌کند. با این استنتاج می‌توان ادعا کرد که سازمان‌های امروزی نیز تفاوت زیادی با سازمان‌های دیروزی دارند. مدیران امروز با سازمان‌هایی سرو کار دارند که هیچ شباهتی به سازمان‌های گذشته ندارند. پیچ و خم‌های لایبرنت^۱ مدیریتی در این هزاره بسیار پیچیده‌تر و زیادتر از گذشته است. پس، آینده‌پژوهی^۲ و آینده‌نگاری^۳ بیش از گذشته نیاز سازمان‌های عصر بدون قطعیت است تا بتوانند لایبرنت مدیریتی را به‌خوبی شناسایی و برای عبور از آن آماده شوند.

نکته حائز اهمیت این است که در روزگار کنونی مدیران باید آینده‌ساز باشند تا آینده‌نگر صرف. این جمله از نوشته‌های پیتر دراگر^۴ استنباط می‌شود که با کوله‌باری از یک قرن تجربه با تواضع اعلام می‌کند که: «اگر یک چیز قابل پیش‌بینی قطعی وجود داشته باشد این است که آینده به‌گونه‌ای غیر منتظره تحول خواهد یافت» (دراگر، ۱۳۸۷: ۲). بدین ترتیب مدیران هزاره سوم، فقط به پیش‌بینی آینده نمی‌اندیشند بلکه ایده می‌آفرینند، به اجرا در می‌آورند و آینده را خود می‌سازند. شرط ماندگاری در چنین جامعه‌ای تغییرپذیری و حتی تغییر آفرینی است. سازمان‌ها در هزاره سوم در صورتی که به خواب غفلت فرو روند بی‌شک مرگ حتمی را سرنوشت خود خواهند یافت. مدیران این عصر نباید از این تغییرات محیطی غافل شوند و افزون بر آن خود نیز عامل ایجاد تغییر بوده و گام‌های بلندی را برای آن بردارند نه اینکه مانع ایجاد تغییرات سازنده شوند. سازمان‌های کنونی و آینده در حصار تغییرهای محیطی قرار دارند اگر مدیران

۱. لایبرنت (Management Maza) به عنوان جایی که راه‌های پر پیچ و خم بسیار دارد و عبور و مرور از آن به سادگی ممکن نیست تعریف می‌شود. محیطی را که مدیر در آن قرار گرفته است می‌توان به یک لایبرنت تشبیه کرد. (امیرکبیری، ۱۳۸۵: ۴۰۷).

2. Futures studies

3. Foresight

4. Peter Drucker

خودشان حصار باشند امید رهایی از حصار تغییر وجود نخواهد داشت. سازمان‌ها برای آنکه بتوانند کارایی را افزایش دهند و از سوی دیگر عامل تغییر باشند باید علاوه بر پدیده تغییر به ثبات و پایداری به‌طور هم‌زمان بیاورند.

کتاب حاضر با یک مقدمه، چهار فصل و نتیجه‌گیری تدوین شده است. فصل اول به ماهیت، رویدادها و چالش‌های هزاره سوم اختصاص دارد. در فصل دوم تاریخچه و مفهوم‌شناسی آینده‌پژوهی بیان گردیده است. در فصل سوم به ضرورت و نقش آینده‌پژوهی در سازمان‌های هزاره سوم پرداخته شده است و در فصل چهارم انواع و روش‌های مطالعه آینده (روش‌های کمی و کیفی) تشریح گردیده است. نتیجه‌گیری و فهرست منابع، آخرین مطالبی است که در این کتاب ارائه می‌گردد.

در پایان ضمن تقدیر و تشکر صمیمانه از استادان صاحب‌نظر در حوزه علوم مدیریت، به ویژه آقای دکتر تیمور آقایی فیشانی و سرکار خانم دکتر زهرا برومند که با راهنمایی‌ها و دیدگاه‌های علمی خود بر غنای این کتاب افزودند، امید آن داریم تا مطالب ارائه شده مورد استفاده استادان و دانشجویان عزیز در این حوزه قرار گرفته و با نقدهای عالمانه خود ما را در رفع کاستی‌های این اثر در نوبت‌های چاپ بعدی راهنمایی فرمایند.